

<https://doi.org/10.32523/2616-7255>

ISSN (Print) 2616-7255
ISSN (Online) 2663-2489

Л.Н.Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ

BULLETIN

of L.N.Gumilyov Eurasian
National University

№1 (126)/2019

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н.Гумилева

ТАРИХИ ҒЫЛЫМДАР. ФИЛОСОФИЯ. ДІНТАНУ
сериясы

HISTORICAL SCIENCES. PHILOSOPHY. RELIGION
Series

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ. ФИЛОСОФИЯ. РЕЛИГИОВЕДЕНИЕ
Серия

ISSN (Print) 2616-7255

ISSN (Online) 2663-2489

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

BULLETIN

of L.N. Gumilyov Eurasian
National University

ТАРИХИ ҒЫЛЫМДАР. ФИЛОСОФИЯ. ДІНТАНУ сериясы

HISTORICAL SCIENCES. PHILOSOPHY. RELIGION Series

Серия ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ. ФИЛОСОФИЯ. РЕЛИГИОВЕДЕНИЕ

1 (126)/2019

1995 жылдан бастап шығады

Founded in 1995

Издается с 1995 года

Жылына 4 рет шығады

Published 4 times a year

Выходит 4 раза в год

Астана, 2019

Astana, 2019

Бас редакторы

тар.ғ.д., проф., академик, Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының вице-президенті
Сыдықов Е.Б. (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары (философия)	Есім Ғ. , философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Бас редактордың орынбасары (тарих)	Мусабалина Г.Т. , тар.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Бас редактордың орынбасары (тарих)	Сарсембина К.К. , тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Бас редактордың орынбасары (дінтану)	Тышхан К. , философ.ғ.к., доцент (Қазақстан)

Редакция алқасы

Әбділдин Ж.М.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Алпысбес М.А.	тар.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Артықбаев Ж.О.	тар.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Әбділәшімұлы Д.	PhD, проф. (Қытай Халық Республикасы)
Әбдуақан Қара	тар.ғ.д., проф. (Түркия)
Бөзжигитова М.М.	философ.ғ.к. (Қазақстан)
Бороффка Николаус	PhD (Германия)
Буканова Р.Г.	тар.ғ.д., проф. (Ресей)
Бурбаев Т.К.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Васильев Д.В.	тар.ғ.д., доцент (Ресей)
Джампеисова Ж.М.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Дүкенбаева З.О.	тар.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ерменбаева Г.К.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Жақиянов Т.Ж.	с.ғ.к. (Қазақстан)
Жеребцов И.Л.	тар.ғ.д. (Ресей)
Ибадуллаева З.О.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Иманжүсіп Р.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Исмагамбетова З.Н.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Каженова Г.Т.	тар.ғ.к. (Қазақстан)
Камарова Р.И.	философ.ғ.к. (Қазақстан)
Ковальская С.И.	тар.ғ.д. (Қазақстан)
Кумеков Б.Е.	тар.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Құрманалиева А.Д.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Любичанковский С.В.	тар.ғ.д., проф. (Ресей)
Медеуова К.А.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Муминов А.К.	тар.ғ.д., проф. (Түркия)
Мусағалиева А.С.	тар.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Мустафина Р.М.	тар.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нұрышева Г.Ж.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Педрацки М.	PhD д-ры, доцент (Польша)
Пианчолла Николо	PhD д-ры (Гонконг)
Рахимбекова А.Ж.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Рысқалиев Т.Х.	философ.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Садықов Т.	тар.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Сайлаубай Е.Е.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Самашев З.С.	тар.ғ.д. (Қазақстан)
Сапарғалиева С.Ж.	философ.ғ.д., доцент (Қазақстан)
Саркулова М.С.	философ.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Сейтказина К.О.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Таиров А.Д.	тар.ғ.д. (Ресей)
Таймағамбетов Ж.Қ.	тар.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ташағыл А.	проф. (Түркия)
Умитқалиев У.У.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Хабдулина М.К.	тар.ғ.к., доцент (Қазақстан)
Чарлз Уиллер	философ.ғ.д., проф. (АҚШ)
Шаповал Ю.В.	философ.ғ.д., доцент (Қазақстан)
Шемшек Ахмед	философ.ғ.д., проф. (Түркия)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қ.Сәтпаев к-сі, 2, 349 б.

Тел.: (7172) 709-500 (ішкі 31-357)

E-mail: vest_hist@enu.kz

Жауапты хатшы, компьютерде беттеген: Қ.Ж. Жұмабекова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. **ТАРИХИ ҒЫЛЫМДАР. ФИЛОСОФИЯ. ДІНТАНУ сериясы**
Меншіктенуші: ҚР БЖҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК
Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігімен тіркелген.

27.03.18 ж. № 16994-Ж -тіркеу куәлігі

Мерзімділігі: жылына 4 рет.

Тиражы: 25 дана

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қажымұқан к-сі, 13/1, тел.: (7172)709-500 (ішкі 31 357)

Editor-in-Chief

Doctor of Historical Sc., Professor, Academician, Vice-President of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan
Sydykov Ye.B. (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief

Deputy Editor-in-Chief

Deputy Editor-in-Chief

Deputy Editor-in-Chief

Yessim G., Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)

Mussabalina G.T., Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)

Sarsembina K.K., Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)

Tyshkhan K., Can. of Philosophy (Kazakhstan)

Editorial board

Abdildin Zh.M.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Alpysbes M.A.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Artykbayev Zh.O.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Abdilashimuly D.	PhD, Prof. (China)
Abdukap Kara	Doctor of Historical Sc., Prof. (Turkey)
Bozzhigitova M.M.	Doctor of Philosophy (Kazakhstan)
Boroffka Nikolaus	PhD (Germany)
Bukanova R.G.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Russia)
Burbayev T.K.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Charles Wheeler	Doctor of Philosophy, Prof. (USA)
Dzhampeisova Zh.M.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Dukenbayeva Z.O.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Ermenbayeva G.K.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Ibadullayeva Z.O.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Imanzhusip R.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Ismagambetova Z.N.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Kazhenova G.T.	Can. of Historical Sc. (Kazakhstan)
Kamarova R.I.	Can. of Philosophy (Kazakhstan)
Khabdulina M.K.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Kovalskaya S.I.	Doctor of Historical Sc. (Kazakhstan)
Kumekov B.E.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Kurmanaliyeva A.D.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Lyubichankovskiy S.V.	Doctor of Historical Sc., Prof.(Russia)
Medeuov K.A.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Muminov A.K.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Turkey)
Musagaliyeva A.S.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Mustafina R.M.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Nuryшева G.Zh.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Pedracka M.	PhD, Assoc.Prof.(Poland)
Piancolla Nicolo	PhD (Hong Kong)
Rakhimbekova A.Zh.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Ryskaliyev T.Kh.	Doctor of Philosophy, Prof. (Kazakhstan)
Sadykov T.	Doctor of Historical Sc. , Prof. (Kazakhstan)
Sailaubay E.E.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Samashev Z.S.	Doctor of Historical Sc. (Kazakhstan)
Sapargaliyeva S.Zh.	Can. of Philosophy, Assoc. Prof. (Kazakhstan)
Sarkulova M.S.	Can. of Philosophy, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Seytkazina K.O.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Shapoval Yu.V.	Doctor of Philosophy, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Shayakhmetov N.U.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Shemshek Akhmed	Doctor of Philosophy, Prof. (Turkey)
Taitrov A.D.	Doctor of Historical Sc. (Russia)
Taymagambetov Zh.K.	Doctor of Historical Sc., Prof. (Kazakhstan)
Tashagyl A.	Prof. (Turkey)
Umitkaliyev U.U.	Can. of Historical Sc., Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Vasilyev D.V.	Doctor of Historical Sc., Assoc.Prof. (Russia)
Zhakiyanov T.Zh.	Can. of Sociological Sc. (Kazakhstan)
Zherebtsov I.L.	Doctor of Historical Sc. (Russia)

Editorial address:2, Satpayev str., of.349, Astana, Kazakhstan, 010008

Tel.: (7172) 709-500 (ext. 31-357)

E-mail: vest_hist@enu.kz

Responsible secretary, computer layout:
K. Zh. Zhumabekova

Главный редактор
д.и.н., проф., академик, вице-президент Национальной академии наук Республики Казахстан
Сыдыков Е.Б. (Казахстан)

Зам. главного редактора (философия)	Есім Гарифолла, д.философ.н., проф. (Казахстан)
Зам. главного редактора (история)	Мусабалина Г.Т., д.и.н., проф. (Казахстан)
Зам. главного редактора (история)	Сарсембина К.К., к.и.н., доцент (Казахстан)
Зам. главного редактора (религиоведение)	Тышхан К., к.философ.н., доцент (Казахстан)

Редакционная коллегия

Абдильдин Ж.М.	д.философ.н., проф. (Казахстан)
Абдилашимулы Д.	PhD, проф. (Китайская Народная Республика)
Абдукап Кара	д.и.н., проф. (Турция)
Алпысбес М.А.	д.и.н., проф. (Казахстан)
Артыкбаев Ж.О.	д.и.н., проф. (Казахстан)
Бозжингитова М.М	д.философ.н. (Казахстан)
Бороффа Николаус	PhD (Германия)
Буканова Р.Г.	д.и.н., проф. (Россия)
Бурбаев Т.К.	д.философ.н., проф. (Казахстан)
Васильев Д.В.	д.и.н., доцент (Россия)
Джампиев Ж.М.	к.и.н., доцент (Казахстан)
Дукенбаева З.О.	д.и.н., проф. (Казахстан)
Ерменбаева Г.К.	к.и.н., доцент (Казахстан)
Жакиянов Т.Ж.	к.с.н. (Казахстан)
Жеребцов И.Л.	д.и.н. (Россия)
Ибадуллаева З.О.	к.и.н., доцент (Казахстан)
Иманжусип Р.	д.философ.н., проф. (Казахстан)
Исмагамбетова З.Н.	д.философ.н., проф. (Казахстан)
Каженова Г.Т.	к.и.н. (Казахстан)
Камарова Р.И.	к.философ.н. (Казахстан)
Ковальская С.И.	д.и.н. (Казахстан)
Кумеков Б.Е.	д.и.н., проф. (Казахстан)
Курманалиева А.Д.	д.философ.н., проф. (Казахстан)
Любичанковский С.В.	д.и.н., проф. (Россия)
Медеуова К.А.	д.философ.н., проф. (Казахстан)
Муминов А.К.	д.и.н., проф. (Турция)
Мусагалиева А.С.	д.и.н., проф. (Казахстан)
Мустафина Р.М.	д.и.н., проф. (Казахстан)
Нурышева Г.Ж.	д.ф.н., проф. (Казахстан)
Педрачки М.	PhD, доцент (Польша)
Пианчолла Николо	PhD (Гонконг)
Рахимбекова А.Ж.	к.и.н., доцент (Казахстан)
Рыскалиев Т.Х.	д.философ.н., проф. (Казахстан)
Садыков Т.	д.и.н., проф. (Казахстан)
Сайлаубай Е.Е.	к.и.н., доцент (Казахстан)
Самашев З.С.	д.и.н. (Казахстан)
Сапаргалиева С.Ж.	к.философ.н., доцент (Казахстан)
Саркулова М.С.	к.философ.н., доцент (Казахстан)
Сейтказина К.О.	к.и.н., доцент (Казахстан)
Таиров А.Д.	д.и.н. (Россия)
Таймагамбетов Ж.К.	д.и.н., проф. (Казахстан)
Ташагыл А.	проф. (Турция)
Умиткалиев У.У.	к.и.н., доцент (Казахстан)
Хабдулина М.К.	к.и.н., доцент (Казахстан)
Чарлз Уиллер	д.философ.н., проф. (США)
Шаповал Ю.В.	д.философ.н., доцент (Казахстан)
Шемшек Ахмед	д.философ.н., проф. (Турция)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, каб. 349

Тел.: (7172) 709-500 (вн. 31-357)

E-mail: vest_hist@enu.kz

Ответственный секретарь, компьютерная верстка

Д.С. Байтлесова

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. **Серия: Исторические науки. Философия. Религиоведение**

Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК

Зарегистрировано Министерством информации и коммуникаций Республики Казахстан. Регистрационный номер 16994-Ж от 27.03.18.

Периодичность: 4 раза в год

Тираж: 25 экземпляров

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Кажымукана, 13/1, тел.: (7172)709-500 (вн.31-357)

МАЗМҰНЫ

ТАРИХИ ҒЫЛЫМДАР

Қазіргі Қазақстан тарихы

<i>Абдықұлова Г., Мусабалина Г.Т.</i> Үлкен қаланың күнделікті өмірінде тамақтану мәдениеті (Астана қ. мысалында)	8
<i>Алпысбес М.А., Ускембаева А.А.</i> Орталық Азиядағы интеграциялық үдерістердің даму тәжірибесі мен болашағы	20
<i>Ауанасова Ә.М., Нұрпейісов Е.Қ.</i> Посткеңестік Қазақстандағы сайлау заңнамасының тарихы	26
<i>Байсықов С.А.</i> 29 мамыр - БҰҰ бітімгершілерінің халықаралық күні	36
<i>Моминова Г.Т., Алпысбес М.А.</i> Қазақстанның тарихи географиясының ғылыми тұрғыда зерттелу мәселелері	44
<i>Табұлдинова А.М., Кадырова Г.К.</i> 1940 – 1949 жылдардағы Қытайдағы қазақтардың ұлт-азаттық көтерілісі және оның нәтижесі	57

ЭТНОЛОГИЯ

<i>Жанисов А.Т., Қумисова А.О.</i> Қазақтардың жауынгерлік дәстүрі мен әскери өнері (тарихи-этнографиялық материалдар негізінде)	63
--	----

ФИЛОСОФИЯ

<i>Есім F.</i> Pálsара ренессансы	70
<i>Чарльз Р. У.</i> Профессор Ғарифолла Есімнің тәлімгерлігі: өмір сабақтарынан туындаған казак мұсылман мектебі	77

CONTENTS

HISTORICAL SCIENCES

Modern history of Kazakhstan

<i>Abdykulova G., Musabalina G.T.</i> Food culture in everyday big city life (the case of Astana city)	8
<i>Alpysbes M.A., Uskembayeva A.A.</i> Experience and prospects for the development of integration processes in Central Asia	20
<i>Auanasova A.M., Nurpeisov E.K.</i> The history of election law in post-Soviet Kazakhstan	26
<i>Baisyikov S.</i> 29 may- International Day of UN Peacekeepers	36
<i>Mominova G.T. Alpysbes M.A.</i> On the experience Problems of scientific research of the historical geography of Kazakhstan	44
<i>Tabuldinova A.M., Kadyrova G.K.</i> National – liberation uprising of the Kazakhs in China in the years 1940-1949 and its results	57

ETHNOLOGY

<i>Janisov A.T., Kumissova A.O.</i> Martial traditions and military art of the Kazakhs (on the basis of historical ethnographic materials)	63
--	----

PHILOSOPHY

<i>Esim G.</i> Renaissance pǎlsapa.....	70
<i>Чарльз Р. У.</i> Mentorship under professor Garifolla Yessim: life lessons from a kazakh muslim scholar	77

СОДЕРЖАНИЕ

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

Современная история Казахстана

<i>Абдыкулова Г., Мусабалина Г.Т.</i> Культура питания в повседневной жизни большого города (на примере г. Астана)	8
<i>Алтысбес М.А., Ускембаева А.А.</i> Опыт и перспективы развития интеграционных процессов в Центральной Азии	20
<i>Ауанасова А.М., Нурпеисов Е.К.</i> История законодательства о выборах в постсоветском Казахстане ...	26
<i>Байсыиков С.А.</i> 29 мая – Международный день миротворцев Организации Объединенных Наций	36
<i>Моминова Г.Т., Алтысбес М.А.</i> Проблемы научного изучения исторической географии Казахстана ...	44
<i>Табұлдинова А.М., Кадырова Г.К.</i> Национально – освободительное восстание казахов в Китае в 1940-1949 годах и его результаты	57

ЭТНОЛОГИЯ

<i>Жанисов А.Т., Қумисова А.О.</i> Боевые традиции и военное искусство казахов (на основе историко-этнографических материалов)	63
--	----

ФИЛОСОФИЯ

<i>Есим Г.</i> Ренессанс рәісары	70
<i>Чарльз Р. У.</i> Наставничество профессора Гарифолла Есим: уроки жизни казахской мусульманской школы	77

ХҒТАР 06.81.23

А.Т. Жанисов, А.О. Кумисова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан.

(E-mail: aiko_89@mail.ru)

Қазақтардың жауынгерлік дәстүрі мен әскери өнері (тарихи-этнографиялық материалдар негізінде)

Аңдатпа. Тарихи-этнографиялық деректерге сүйене отырып жазылған бұл мақалада, көшпенділердің жауынгерлік дәстүрі мен соғыс жүргізу тактикасы жайлы айтылады. Бүгінгі қазақ әскери өнерінің нақтылы жүйеде дамып, тұрақты жетілген жүйесі ретінде және мемлекетіміздің құрылған уақыты, дәстүрлі қазақ мәдениетіндегі жауынгерлік өнердің жетілген уақыты осы қазақ хандығының кезеңінен басталатындығы жөнінде баяндалады. Қазақ этно-мәдениетінде қару-жарак тек соғыс құралы ретінде ғана емес, басқада символдық қызметінде пайдаланылған. Мысалы, статустық белгі ретінде қызмет атқарғанын Бұқар жырау жырларынан кездестіреміз. Найзаның ұшы алтын болса, – билік басы, би басы дегенді білдірді. Найзаның ұшына байрақ тағу қай елдің батыры екенінен мәлімет берді. Найзаның басына қара шашақ тағып, төмен түсірсе, ел басшысынан айырылды деген мағынаға ие болған. Жалпы, мақала желісі оқырманға қазақ хандығы тұсындағы әскери өмірді қысқаша мазмұндап жеткізуді алдына мақсат етіп қойды.

Кілт сөздер: Жауынгерлік дәстүр, әскери өнер, көшпенділердің соғыс жүргізу тактикасы, қолбасшы, қазақ батырлары.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-7255-2019-126-1-63-69>

Кіріспе. «Тарихсыз - мәдениет, мәдениетсіз - өркениет болмайды» дегенге сілтеме жасай отырып, белгілі бір ұлттың қалыптасып, мемлекетін құруы, мәдениетін қалыптастыруы, жер бетінде өзінің менін таныта алған халықтың әскери өнерінің жоғары, жетілген дәрежеде болғандығын айқын аңғаруға болады. Өйткені, жер бетіндегі халықтың қайсы бірі мықты болса, соның өркениеті орнайтыны белгілі. Сонымен, көшпелі қазақ қоғамының өмірінде де жауынгерлік дәстүрлер аса зор маңызға ие болған. Көшпелілер өмірінде қару-жарактың маңызы аса зор болғаны соншалық, оны үнемі асынып жүретін болған және бұл олардың міндетіне жатқан. XVI ғасырда қазақ жерінде болған ағылшын саяхатшысы және дипломаты Антони Дженкинсон өзінің көшпелілер тарихына арнаған жазбаларында: «көшпелілер еш уақытта садақсыз, садақ оғынсыз, семсерсіз және басқа да қарусыз жолға шықпаған», - деп жазады [1, 63 бет].

Қазақ тарихында ұлан ғайыр жерімізге ие болып, тілімізді, дәстүрімізді сақтау, босағамызды берік ұстап, тал бесігімізді тербету деген мәселе қашанда маңызды болғаны соншалық, осы ұғымдарға ана сөз тіркесі қосылып кеткен. Яғни, жер ана, ана тіліміз, босаға тірегі – ана, ана тербеткен бесік деп айтылып кеткен. Көшпелілерде еркіндік пен бостандық, тәуелсіздік пен егемендікті аңсаған ұлт болмысы, ұлт табиғатын көреміз.

Қара орманың шайқалмасын,
Мәуелі ағашың құламасын,
Аққан суың сарқылмасын.
Шатырың қисаймасын,
Тұлпарың шалдықпасын,
Болатыңның жүзі қайрылмасын,
Найзаңның ұшы мұқалмасын,
Шырағың жана берсін [2, 32 б.].

Өлеңдегі шешуші түйін ұлтымыздың жігерлі, қайсарлығын ұрпаққа бата беру жолымен айта келіп, тәуелсіздік, еркіндік, ешкімге кеудесін бастырып, басынан сөз асырмайтын, жаны жайсаң, көңілі мәрт ұлттық болмысымызды өзгеге паш етеді.

XV-XVIII ғғ. Қазақ хандарының әскерлері тұрақты құрамнан және жасақтан тұрған. Қазақ хандарының тұрақты атты әскерлер саны орташа алғанда, 30-50 мың салттыларды құраған, сонымен қатар қажет болған жағдайда ру-тайпалық жасақтар жинақталған. Ру-тайпалық жасақ саны 2,3 немесе 5 мың, кей-кездерде 10 мың адамға дейін жететін өзіндік әскери бірлікті құраған.

Бірнеше осындай дербес жасақтар ру (ұлыс) әскерін құраған. XV-XVI ғғ. Қазақ хандығының әкімшілік-аймақтық бірлігі болып табылған ру (ұлыс) басшысы, сонымен бірге ру (ұлыс) жасақтарының қолбасшысы болған, ру (ұлыс) әскерінің өз бас жалауы және өз біріңғай ұраны болған [3, 32 бет].

Саф арғымақ сайлаған,
Найзасына жалау байлаған...
Балталы, Бағаналы ел аман бол,
Бақалы, балдырғанды көл аман бол! – деген сол заманғы өлең

жолдары дәлел болады [2, 41 бет].

Жебесі алтынданған найза ұстау адамның батырлық статусының белгісі болғаны ауыз әдебиетінде де көрініс тапқан. Найзаның ұшына байрақ тағу, қай елдің батыры екенін көрсетті. Найзаның ұшына қара шашақ тағып, төмен түсіру ел басшысынан айрылды дегенді білдірді. Осы тұста қазақ қару-жарағының тек соғыс құралы ғана емес, символдық қызмет атқарғанын да көре аламыз.

Ежелден саған ел болған
Орта жүзден кісің жоқ,
Найзасының ұшы алтын
Кіші жүзден кісің жоқ...

Бұқар жырау [4, 69 б.].

Қазақ хандығының басшысы – Хан. Ол біріккен әскерлердің жоғарғы бас қолбасшысы болған. Шайқаста хан әскерлерлерді өзі жеке басқарған және жорық өмірінің барлық ауыртпалықтары мен қиыншылықтарын олармен ортақтаса отырып бірге басынан кешкен. Жаппай жұмылдыру жағдайында хан шамамен 300-400 мың жауынгерді шығаруға қабілетті болған. Қазақ жауынгерлері шайқаста ел басқарған басшысының, ержүрек батырының соңынан еріп, өжеттілікпен табан тіреп, шайқаста ер мінезін көрсеткен. Бұған келесі Амангелдінің ерлігін сипаттайтын өлең жолдары мысал бола алады.

Шашақты найза желкілдеп,
Ақ сойылдар сартылдап,
Аманкелді алдында
Атылған оққа жарқылдап,
Қарамастан айғайлай!
Ермеген оған жан болмай,

Көп көшені шаңдатып,
Қалаға кірді ақыратып.
Күрсілдеткен зеңгірек,
Сартылдаған пулемет,
Өлтірді нелен боздақты
Домалап талай ат жатты,
"Ой, бауырым" – деген ащы үндер,
Жүректе кекті оятты.
Долданған көк тайындай,
Жауға қарсы жұрт шықты.
Сергілген сойыл оң-солға
Офицерді құлатты.
Алқымға алдық қалғанын,
Погондарын алғанда,
Көк найзаны салғанда,
Борсаңдап қашты жандарм
Қандаладай езгілеп,
Шаштың жауыз қандарын.
Аманкелдіні осылай
Жыр қылдым Торғайды алғанын [2, 57 бет].

Бабурдың айтуынша, Қасым ханның әскерінде замандастары шамамен үш жүз мыңдай жауынгердің болғанын растаған. Ал «Тарих-и-Рашидидің» авторы М. Хайдардың айтуынша, Қасым хан кезінде өзінің дамуында ең жоғарғы сатыға жетіп, Қасым ханның 200 мыңнан астам әскері болғанын айтты [5, 256 б.]. Басқа еңбекте Тәуекел ханның 1598 жылдағы Мавереннахрға жорығы кезінде қазақ ханы әскерінің жалпы саны 90-100 мың адамды құрады деп айтылған. Қазақ хандары әскерлерінің саны әрбір кезеңде өзгеріп отырған және нақты есепке бағынбайды. Бұндай қалың қолды қару-жарақпен қамту үшін қаншама күш, дәлірек айтқанда саны жағынан қаншама қолөнерші керек болды деңіз. Қолөнершілердің айтуы бойынша, ірі қазақ байларының ордасынан шыққан ұста шеберлерден салт-дәстүрінде бұрын кездеспеген «қол ұстасы», «дәркенші», «зергер», «ерші» т.б. рулар, рулық тайпалар қалыптасқан. Осы аталғандар ХХ ғасырдың басына дейін ұсталықпен айналысып келген. Бұлардың ортасында ортағасырлық қалыптасқан, жеке шеберлердің тәжірибесінен мектептер жүйесі сақталған, бұл шеберлер барынша алыстағы ел-жұртқа шығып жұмыс істеп, кәсіби рәсімдердің сақталуы қадағаланып отырған. Сол заманғы ұсталық істің пірі деп – Дәуіт пайғамбарды айтады [5, 257 б.].

Қазақ хандығы әскерінің құрылымы мемлекеттің құрылымымен үйлесімді байланыста болған. Оның негізіне аймақтылық пен ру тұрмысы жатқызылған.

Әрбір тайпаға олар көшіп жүретін нақты аймақ белгіленетін болған. Әрбір тайпада киіз үйлер соғысқа жұмылдыру барысында өз орындарына орынбасарларын қалдырып, сап басшылары болатын әскери-аймақтық басшылардың қоластына ондыққа, жүздікке, ал қыруар тайпаларда мыңдыққа қосылған.

Ең ірі әскери бірліктер ондаған мыңды – түменді құраған. Әдетте олар әрқайсысы бірнеше мың адамнан шығаратын әртүрлі тайпа топтарынан шыққан. Әскери бөлімшелер басында сол бірлікті жасақтаушы ру және тайпаның әскербасылары қойылған, олар ұрыста сыналған, жүйрік болған адамдар арасынан таңдап алынған.

Армияны осылайша жасақтау тәртібі ру құрылымын және тайпалық құрамды мызғымайтын күйде ұстауға мүмкіндік берген және бұл әскердің сыртқы байланыстылығымен қатар, оның мықты ішкі табиғи бірлігін сақтап отырған. Әскербасылар ру және тайпа бірлестіктерін басқарған жергілікті ақсүйектер ортасынан болған және тұрмыста да жауын-

герлер бөтен адамдардың кездейсоқ жиыны емес, бір-бірімен туыстық, таныстық, тіл және дәстүр бірлігі тамырымен байланысқан адамдар болған.

Патриархаттық ру тұрмысы бар жартығасырлық жартылай отырықшыл мемлекеттің тарихи жағдайында сәтті қолданылған «қарулы халық», әскерлердің аймақтық ұйымы және әскери құрылымның ру ұстанымдарын жүзеге асыру қазақ хандары мен дарынды қолбасшылардың қолында өте жақсы соғыс қаруы болды [1, 64 б.].

Қару-жарақтың негізгі бұйымдарын жасаумен қазақтардың өздері айналысқан. Садақ оқтарын қайың ағашынан жасаған, садақ адырнасын қой ішектерінен, ал ұштардың қабын қойдың асқазанынан жасаған.

Оқатар қаруын қазақ жерінде алғаш қолдану туралы мәліметтер XVI ғ. екінші жартысына қатысты болды. Қазақ халқының отты қаруы жөнінде мәлімет қалдырған ғалымдардың алдыңғы қатарында Ш.Ш. Уәлихановты жатқызуға болады. Ғалым өз еңбектерінде қазақтың отты қаруларының көптеген түрлерін атап, оқ-дәрілердің жасалу жолдарын сипаттайды. Мылтық отты қару ретінде XV ғасырда арабтарда пайда болып күллі Шығысқа таралған [6, 140 б.]. Бұндай қарудың келу себептерінің 3 жолы болды: далалықтар оны көршілерінен әскери көмек ретінде, сауда жолымен немесе ұрыс әрекеттері барысындағы олжа ретінде алып отырған, ал кей-кездерде қару жасаушы шеберлерді тұтқынға алу арқылы. Қазақтардың қарулануында мылтық ешқашан қарудың басқа түрлеріне қарағанда үстем болмаған, олардың саны өте шектеулі болған. Одан атуға дайындығы көп уақыт алатын сол кездегі мылтықтардан ату көп еңбекті қажет ететін операция болған. XVIII ғ. бастап зауытта өндірілген орыс мылтықтары ене бастаған, кейіннен ауқатты қазақтар арасында шақпақ таспен атылатын мылтықтар кеңінен тарала бастаған [1, 67 бет].

Қазақтардың жауынгерлік тұрмысы өзіне тән ерекшеліктерге ие болды. Жауынгерлер ұзақ жорықтарды әдетте күзгі өрістен жасаған, ол кезде жауынгерлік аттар күйлі және үлкен өткелдерден өтуге шыдамды болған, ал шабуылдау объекті – отырықшыл аудандарының тұрғындары – астық өнімін жинаумен айналысқан.

Әрбір жауынгер жорыққа кем дегенде екі жауынгерлік атпен, өз қаруымен және жауынгерлік жабдықтарымен шығуға міндетті болған.

Жорық барысында қазақ әскері жасырын қозғалған, алдында және қапталдарында барлау жасақтары мен шолғыншылары болған. Қозғалысты әдетте, түнгі уақытта жүзеге асырған және таңсәріде, қарсылас күтпеген уақытта түрлі белгілерді қолданған: отты, аңдар мен құстар дыбысын салған. Ұрысқа тиянақты дайындалған: қылыштар мен найзаларды ұштап, садақтар мен садақ оқтарын тексеріп, жауынгерлік белгілерді дайындап, аттарға жемін беріп, олардың сыртқы түрін дұрыстап (жалын тарап), материалдық және рухани тұрғыда өздеріне деген сенімділікті осылай арттырып отырған. Шайқас алдында жауынгерлік аттарға көк сауыт кигізілген, жауынгердің өздері беренді киген және қолдарында өз жауынгерлік жалауымен тұтас айрықша белгі байлаған. Белгіленген уақытта жауынгерді бастаған қолбасшы жалауды көтеріп, содан соң армия ұрыс тәртібімен жауға қарсы шыққан [7, 69 б.].

Қазақтар қолданған тактикалық амалдар: лавамен атты шабуыл жасау (дала тұрғындары халықтарына тән, шабуылдаушы салт аттылар жауға қарсы оқ жаудырып, оның қатарларын қоян-қолтық ұрысқа көшкенге дейін ыдырату амалын жасау), ыдыраған саппен жалған шегіну, содан соң қарсыласты қарқынды қоршау және ізіне түсу.

Далалықтардың шайқастағы жауынгерлік амалдары мен тактикалық айдалары әртүрлі болған. Мысалы, егер әскербасылары белгілі бір жағдайда қарсыласпен атты әскер сабында шайқасу тиімсіз деп санаса, онда әскер жаяуланып, ат шылбырларын өз белдеріне байлаған және жауға қарсы оқ жаудырып, найзаларының соққыларымен олардың жолдарына тосқауыл болған. Егер қарсылас кенеттен шабуылдаса және соның салдарынан әскер қатарларын құру мүмкін болмаса, онда қапталдарды жинақтауға тырысып, шеңбер құру

амалын жасаған, содан соң монғолдар дәстүрі бойынша шауып келе садақтан ату арқылы қарсылас шеңберінің ішінде айналып жүрген. Бұл тактикалық амалдың ерекше атауы – тұлғама немесе тұлғамыш (түркінің тұлғамақ – қоршап алу, орау, қайтару, айналу, айналдыру сөзінен шыққан) деп аталады.

Үздіксіз соғыстар әскерлерді басқару рөлінің жоғарылауына әкелді. Себебі ұрыс – бұл күрделі екі тарапты процесс. Онда тайталас тараптарының әрқайсысы қарсыласты жоюға немесе оған өз ойын іске асырудан бас тартуға мәжбүр ететіндей шығын келтіруге тырысады. Басқару өнері бағыныштыларға тиімді жағдай жасаудан және қарсылас үшін оларды барынша қиындатудан тұрады [1, 71 б.].

XVII-XVIII ғасырлардағы қазақтардың соғыс өнері мен қару-жарак түрлерін зерттеп, елеулі еңбегін арнаған А.К. Қушқумбаевтың еңбегінде жоңғарлар қазақ жеріне шабуыл ұйымдастырар алдында, 20-дан астам зеңбіректі тапсырыспен жасатып алып, соғысқа тыңғылықты дайындалғанын жазады және ол соғыста жеңудің оңай болмағандығын да айтады [8, 72 б.].

Тұтқынға түскен швед артиллериялық күштерінің сержанты Иоганн Густав Ренат жоңғарларға зеңбіректер құйып оларды сол заманның озық қарумен қамтамасыз етті [9, 10 б.]. Сонымен қатар, ғалымдар жоңғарларға сол заманның озық қару-жарағын дайындап беруде орыс және қытай әскери инженерлерінің еңбегі зор болды деп есептейді. Мысалы, академик М.Қозыбаев: «3000 зеңбірек құю орыс империясының қатысуынсыз құйылды деп кепілдік беру де қиын», - деп жазады [10, 79 б.].

Қорытынды. Қазақтардың дәстүрлі әскери өнері мен қару-жарағы ертеректен қалыптасып, заманына қарай жетіліп отырған. Ал, этнографиялық деректерден қазақ батырларының рухы мықты, өте жігерлі, қазақ болмысына тән ер мінезділігі анық көрінеді. Қай заманда болса да, елім, жерім деп күрескен батырларымыздың бейнесі көз алдымызда және тарихта беделді орынға ие.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Серкпаев М.Ө. Әскери өнер тарихы: дәрістер курсы. – Көкшетау, Серкпаев М.Ө., Устюгова Н.Ф., 2013. – 320 б.
- 2 Әлтай Аманжол. Шашақты найза. Зерттеу. Астана: «Фолиант», 2002. – 154 бет.
- 3 Абусейтова М.К. Казахское ханство во 2-й половине XVI в. – Алма-Ата, 1985.
- 4 Алдаспан. XV-XVIII ғасырлардағы қазақ ақын-жырауларының жырларының шығармалар жинағы / Құраст., баспаға әзірлеген, алғы сөзін, түсініктерін жазған М.Мағауин. – Алматы: Жазушы, 1970. – 280 б.
- 5 «Айшықты қару-жарак». Көне дәстүрлерді қайта жаңғырту. Западно-Казахстанская областная универсальная научная библиотека им. Ж. Молдагалиева, XXI ғ., 2010 ж., 291 б. Новая жизнь древних традиций. XXI в., 2010 г.
- 6 Дауытбекова М.Қ. Исаева А.И. Қазақ халқындағы батырлық дәстүрлер: оқу құралы / – Алматы: Қазақ университеті, 2016. –246 б.
- 7 Материалы по истории казахских ханств в XI-XVIII вв. – Алма-Ата, 1969.
- 8 Кушқумбаев А.К. Военное дело казахов в XVII-XVIII вв. – Алматы: Дайк-Пресс, 2001. – 184 с.
- 9 Рычков П.И., Рычков Н.П. Капитан жазбалары (Жолжазба очерктер). Аударған Р.Шәймерденов. – Астана, 2002.
- 10 Қозыбаев М. Жауды шаптым ту байлап. – Алматы: Қазақстан, 1994.

А.Т. Жанисов, А.О. Кумисова

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

**Боевые традиции и военное искусство казахов
(на основе историко-этнографических материалов)**

Аннотация: На основании исторических-этнографических данных в настоящей статье говорится о тактике ведения боя и боевых традициях кочевников. Наряду с этим описывается развитие современного казахского военного искусства как системы. Нужно отметить, что процесс построения нашего государства, развития боевых традиций в казахской культуре начинаются с периода Казахского ханства. В казахской этно-культуре военное снаряжение использовалось не только как боевое средство, но и как символический знак. Статусное значение данных боевых средств излагается в цитатах Бухар жырау. Если наконечник копья украшен золотом, то значит бий является главой власти. Подвешивание флага на наконечник копья определяет происхождение батыра. Также подвешивание и опускание черной бахромы означают смерть главы государства. В целом, статья ставит перед собой цель - кратко описать военную жизнь в Казахском ханстве.

Ключевые слова: военное искусство, боевые традиции, военная тактика кочевников, полководец, казахские батыры.

A.T. Janisov, A.O. Kumissova

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

**Martial traditions and military art of the Kazakhs
(on the basis of historical ethnographic materials)**

Abstract: Based on historical ethnographic data, this article deals with the tactics of combat and the fighting traditions of nomads. Along with this, the development of modern Kazakh military art is described as a constantly evolving system. It should be noted that the process of building our state, the development of military tradition in the Kazakh culture begins with the period of the Kazakh Khanate. In the Kazakh ethno-culture, military equipment was used not only as a fighting means, but also as a symbolic sign. The status mark of these weapons is described in the quotations of Bukhar Zhyrau. If the spearhead is decorated with gold, then the biy is the head of the government. Hanging the flag on the spear tip determines the origin of the batyr. Also, hanging and lowering the black fringe means the death of the head of state. In general, the article aims to briefly describe the military life of the Kazakh Khanate to readers.

Key words: Military art, martial traditions, military tactics of nomads, commander, Kazakh batyrs.

References

- 1 Serkpaev M.O. Askeri oner tarihi: darister kursi [Army history of art: lessons are a course] – Kokshetau, Serkpaev M.O., Ustyogova N.F., 2013 y. – p. 320.
- 2 Altay Amanjol. Shashaqti nayza. Zertteu. [Flag on the spear. Research]. ("Foliant", Astana: 2002, 154 p.).
- 3 Abuseytova M.K., Kazakhskoe hanstvo vo 2-y polovine XVI v. [Kazakh Khanate in the 2nd half of the XVI century] (Alma-Ata, 1985).
- 4 Aldaspan. XV-XVIII gasirlardagi kazakh akyn-jyraularynin shigarmalar jinagy [Collection of works of poems of Kazakh poets XV-XVIII centuries] / Qurast., baspaga azirlegen, algi sozin, tusinikterin jazgan M.Magauyn. [M.Magauyn who compiled, published his opening remarks]. – Jazushy, Almaty 1970, 280 p.
- 5 «Ayshiqty qaru-jaraq» [«Special weapons»]. Kone dasturlerdi qayta jangirtu. [Reconstruction of ancient traditions]. XXI g. – Beyneli al`bom. 2010 j. Novaya jizn` drevnih tradisii. XXI v. –

Иллюстриrovannyi al'bom. 2010 g. [New live of ancient traditions. XXI century. – Illustrated album.] 2010 y.

6 Dautbekova M.Q. Isaeva A.I. Kazakh halkindagi batirlik dasturler: oqu quraly [Heroes of the Kazakh people: a textbook] (Kazakh university, Almaty 2016, 246 p.).

7 Materialy po istoriy kazakhskih hanstv v XI-XVIII vv. [Materials on the history of the Kazakh Khanate in the XI-XVIII centuries.] (Alma-Ata, 1969).

8 Kushkumbaev A.K. Voennoe delo kazakhov v XVII-XVIII vv. [Military affairs of the Kazakhs in the XVII-XVIII centuries] (Dayk-Press, Almaty: 2001, 184 p.).

9 Rychkov P.I., Rychkov N.P. Kapitan jazbalari (Koljazba ocherkter). [Captain records (Travel Essays)]. Audargan R.Shaymerdenov. [Posted by R.Shaymerdenov] (Astana, 2002).

10 Kozybaev M. Jaudy shaptym tu baylap. [I hit the enemy tied it flag]. (Kazakhstan, Almaty: 1994).

Авторлар туралы мәлімет:

Жанисов А.Т. – «Археология және этнология» кафедрасының доценті, тарих ғылымдарының кандидаты, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, А. Пушкин көш. 12, Астана, Қазақстан.

Кумисова А.О. - «Археология және этнология» мамандығының 1 курс докторанты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, А. Пушкин көш. 12, Астана, Қазақстан.

Janisov A.T. - Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of "Archeology and Ethnology", L.N. Gumilyov Eurasian National University, A.Pushkin Str. 12, Astana, Kazakhstan.

Kumissova A.O. - PhD Student of the specialty "Archeology and Ethnology", L.N. Gumilyov Eurasian National University, A. Pushkin Str.12, Astana, Kazakhstan.

«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. Тарихи ғылымдар. Философия. Дінтану» сериясы журналында мақала жариялау ережесі

1. Журнал мақсаты. Мұқият тексеруден өткен, ғылыми құндылықтары бар тарих, археология, антропология, философия және дінтану салаларының барлық бағыттары бойынша материалдар жариялау.

2. Журналда мақала жариялаушы автор мақаланың қол қойылған бір дана қағаз нұсқасын Ғылыми басылымдар бөліміне (редакцияға, мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы, Астана қаласы, Қ. Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 408 кабинет) және vest_hist@enu.kz электрондық поштасына Word форматындағы нұсқасын жіберу қажет. Мақала мәтінінің қағаз нұсқасы мен электронды нұсқалары бірдей болулары қажет.

3. Мақалалар қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде қабылданады. Сонымен қатар, автор(лар) ілеспе хат ұсынуы керек.

Автордың қолжазбаны редакцияға жіберуі мақаланың Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысында басуға келісімін, шетел тіліне аударылып қайта басылуына келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы автор туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына кепілдеме береді.

4. Мақаланың көлемі 18 беттен аспауға тиіс (10 беттен бастап).

Мақаланың құрылымы

5. XFTAP <http://grnti.ru/> - бірінші жолдың сол жақтауында;

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемеде жұмыс жасайтын болса, онда әр автор мен оның жұмыс мекемесі қасында бірдей белгі қойылу керек) – жолдың ортасында;

Автор(лар)дың E-mail-ы – жақша ішінде, курсивпен, жолдың ортасында;

Мақала атауы – жолдың ортасында;

Аннотация (100-200 сөз; мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (кіріспе, мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет).

Түйін сөздер (6-8 сөз не сөз тіркесі). Түйін сөздер мақала мазмұнын көрсетіп, мейлінше мақала атауы мен аннотациядағы сөздерді қайталамай, мақала мазмұнындағы сөздерді қолдану қажет. Сонымен қатар, ақпараттық-іздістіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін ғылым салаларының терминдерін қолдану қажет.

Негізгі мәтін мақаланың мақсаты, міндеттері, қарастырылып отырған сұрақтың тарихы, зерттеу әдістері, нәтижелер/талқылау, қорытынды бөлімдерін қамтуы қажет – жоларалық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1,25см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады.

Таблица, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр таблица, сурет қасында оның аталуы болуы қажет. Сурет айқын, сканерден өтпеген болуы керек.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқалары міндетті түрде алғаш қолданғанда түсіндірілуі берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі. Мәтінде әдібиеттерге сілтемелер тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің номерленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіліде: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1] арқылы, екінші сілтеме [2] арқылы т.с.с. жүргізіледі. Кітапқа жасалатын сілтемелерде қолданылған беттері де көрсетілуі керек (мысалы, [1, 45 бет]). Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар,

рецензиядан өтпейтін басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгілерін журнал [http:// bulhistphaa.enu.kz](http://bulhistphaa.enu.kz) сайтындағы мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

6. Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса).

Авторлар туралы мәлімет: автордың аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекен-жайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде толтырылады.

7. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның қайтарылуы оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді.

Редакцияға түскен мақала жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Барлық рецензиялар авторларға жіберіледі. Автор (рецензент мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда) өңдеп қайта, қолжазбаның түзетілген нұсқасын редакцияға қайта жіберуі қажет. Рецензент жарамсыз деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі.

Пікірі мақұлданған мақалаларды редколлегия алқасына талқылап, басуға келіседі.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына төлем жасау туралы ескертіледі. Төлем көлемі 4500 тенге – Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ қызметкерлері үшін және 5500 тенге басқа ұйым қызметкерлеріне.

Реквизиттер:

1)РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кнп 859

2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кнп 859 – за статьи

3)РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кнп 859

4)РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16, Кнп 859.

Provision on articles submitted to the journal “Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Historical Sciences. Philosophy. Religion Series”

1. Purpose of the journal. Publication of carefully selected original scientific works in the direction of history, anthropology, archeology, philosophy, religious studies.

2. An author who wishes to publish an article in a journal must submit the article in hard copy (printed version) in one copy, signed by the author to the scientific publication office (at the address: 010008, Republic of Kazakhstan, Astana, Satpayev St., 2. L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Building, room 408) and by e-mail vest_hist@enu.kz in Word format. At the same time, the correspondence between Word-version and the hard copy must be strictly maintained. And you also need to provide the cover letter of the author(s).

3. Language of publications: Kazakh, Russian, English.

Submission of articles to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish articles in the journal and the re-publication of it in any foreign language. Submitting the text of the work for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about himself, the lack of plagiarism and other forms of improper borrowing in the article, the proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, illustrations.

4. The volume of the article should not exceed 18 pages (from 10 pages).

Structure of the article (page – A4 format, portrait orientation, page margins on all sides - 20 mm. Font: type - Times New Roman, font size - 14)

5. GRNTI <http://grnti.ru/> - first line, left

Initials and Surname of the author (s) - center alignment, italics

Full name of the organization, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization) - center alignment, italics

Author's e-mail (s)- in brackets, italics

Article title - center alignment, bold

Abstract (100-200 words, the article title should not repeat in the content, it should not contain bibliographic references, it should reflect the summary of the article, preserving the structure of the article - introduction, problem statement, goals, history, research methods, results /discussion, conclusion).

Key words (6-8 words/word combination. Keywords should reflect the main content of the article, use terms from the article, as well as terms that define the subject area and include other important concepts that make it easier and more convenient to find the article using the information retrieval system).

The main text of the article should contain an introduction, problem statement, goals, history, research methods, methodology, results / discussion, conclusion - line spacing - 1, indent of the “red line” -1.25 cm, alignment in width.

Tables, figures should be placed after the mention. Each illustration should be followed by an inscription. Figures should be clear, clean, not scanned.

All abbreviations, with the exception of those known to be generally known, must be deciphered when first used in the text.

Information on the financial support of the article is indicated on the first page in the form of a footnote.

References. In the text references are indicated in square brackets. References should be numbered strictly in the order of the mention in the text. The first reference in the text to the literature should have the number [1], the second - [2], etc. The reference to the book in the main

text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). References to unpublished works are not allowed. Unreasonable references to unreviewed publications (examples of the description of the list of literature, descriptions of the list of literature in English, see below in the sample of article design).

6. At the end of the article, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the article is in Kazakh), in Kazakh and English (if the article is in Russian) and in Russian and Kazakh languages (if the article is English language).

Information about authors: surname, name, patronymic, scientific degree, position, place of work, full work address, telephone, e-mail - in Kazakh, Russian and English.

7. The article must be carefully verified. Articles that do not meet technical requirements will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the article has been accepted for publication.

Work with electronic proofreading. Articles received by the Department of Scientific Publications (editorial office) are sent to anonymous review. All reviews of the article are sent to the author. The authors must send the proof of the article within three days. Articles that receive a negative review for a second review are not accepted. Corrected versions of articles and the author's response to the reviewer are sent to the editorial office. Articles that have positive reviews are submitted to the editorial boards of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive conclusion for publication should make payment (for ENU employees - 4,500 tenge, for outside organizations - 5,500 tenge). Requisites are posted on the journal's website.

Requisites:

1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859

2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпн 859

3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кпн 859

4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «Народный Банк Казахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16, Кпн 859.

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева. Серия: Исторические науки. Философия. Религиоведение»

1. Цель журнала. Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ и обзоров книг по направлениям: история, антропология, археология, философия, религиоведение.

2. Автору, желающему опубликовать статью в журнале необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сагпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 408) и по e-mail vest_hist@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между Word-файлом и твердой копией. Также авторам необходимо предоставить сопроводительное письмо.

Язык публикаций: казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя, Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, издания статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций, а также дает согласие на проверку уникальности текста статьи.

4. Объем статьи не должен превышать 18 страниц (от 6 страниц).

5. Схема построения статьи (страница – А4, книжная ориентация, поля со всех сторон – 20 мм. Шрифт: тип – Times New Roman, размер (кегель) - 14):

МРНТИ <http://grnti.ru/> - первая строка, слева.

Инициалы и Фамилию автора(ов)- выравнивание по центру, курсив

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации). E-mail автора(ов) – в скобках, курсив.

Название статьи – выравнивание по центру полужирным шрифтом

Аннотация (100-200 слов; не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы).

Ключевые слова (6-8 слов/словосочетаний).

Ключевые слова должны отражать основное содержание статьи, использовать термины из текста статьи, а также термины, определяющие предметную область и включающие другие важные понятия, позволяющие облегчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановка задачи, цели, история, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» -1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы. В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1], вторая - [2] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 стр.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нецензурируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. на сайте журнала <http://bulhistphaa.eni.kz> в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке), на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Все рецензии по статье отправляются автору. Статьи, получившие отрицательную рецензию к повторному рассмотрению не принимаются. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ им. Л.Н. Гумилева – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859

2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпн 859

3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16, Кпн 859

4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева МОН РК
АО «Народный Банк Казахстана»
БИК Банка: HSBKZZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кнп 859.

Редактор: Е.Б. Сыдықов
Шығарушы редактор: Қ. Ж. Жұмабекова
Дизайн: Қ. Ж. Жұмабекова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Тарихи ғылымдар. Философия. Дінтану сериясы.
-2019. - 1 (122). - Астана: ЕҰУ. 87-б.
Шартты б.т. -14 Таралымы - 25 дана

Мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Астана қ., Сатпаев көшесі, 2.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-357)
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің баспасында басылды